

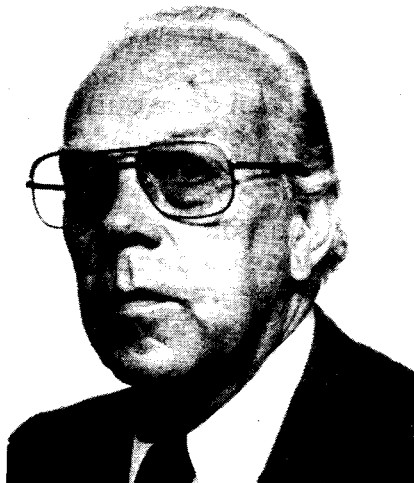
Ideologie en publieke opinie

Ideologen gaan er van uit dat ideeën een eigen causaliteit bezitten, met andere woorden, dat de werkelijkheid de intenties van de mensen met politieke en economische macht weerspiegelt 1). In de praktijk wil dat nog wel eens tegenvallen. De onverwachte en onbedoelde gevolgen van politieke maatregelen overschaduwden vaak de bedoelde of komen er voor in de plaats. Daarbij komt natuurlijk dat het overheidsbeleid slechts een bescheiden bijdrage kan leveren tot het vormgeven van het economisch gebeuren. Met name in een open economie als de onze en in een meer en meer mondiaal gestructureerde economie speelt het beleid slechts een nevenrol naast andere invloeden. Zo was het niet het keynesiaanse beleid van Roosevelt dat de depressie van de jaren dertig beëindigde maar, helaas, de herbewapening die voorafging aan de tweede wereldoorlog. Beleid moet in dit licht altijd voorzien zijn van terugkoppelingen en waar nodig voortdurend en pragmatisch bijgestuurd kunnen worden.

Eigenlijk is de tijd van de grote, door een ideologie gestempelde politieke programma's voorbij. Mensen wantrouwen zulke programma's. In plaats van de brede gemeenschappelijke ideologieën uit de vorige eeuw hebben mensen veeleer een soort doe-het-zelf idealen, die zeer verschillend kunnen zijn en aansluiting kunnen geven bij meer dan één partij. Men heeft te veel beleid zien mislukken en is wat cynisch geworden tegenover de beloften van een verkiezingsprogramma. Bovendien zit men minder honkvast in een bepaalde partij. Waarschijnlijk is dat een belangrijke achtergrond van de grotere verwachtingen die men koestert van de markt dan van de overheid; niet de ideologie, maar de politieke waarneming bepaalt de visie van de burger.

De publieke opinie meer dan de ideologie der politici beheerst de huidige politiek. Wie wort in Algerije, en wie verhinderde de VS om Hanoi te verpletteren, en hoe komt het dat het Kremlin de oorlog in Afghanistan (nog) kan voeren en Oost-Europa onderdrukt? Frankrijk en de Verenigde Staten werden verslagen door de publieke opinie in het eigen land en in de wereld. Het Kremlin hoeft met de

W. Albeda

publieke opinie in eigen land niet en met die in de wereld weinig rekening te houden.

Tien jaar geleden zou het ondenkbaar zijn geweest wat in 1986 gebeurde, toen een beleid van nogal hardhandige sanering van overheidsbudget en sociale zekerheid de zittende coalitie aan een verkiezingsoverwinning hielp. De tijd waarin men de mensen met 'aardige dingen' achter zich kon krijgen lijkt voorbij. Veeleer is het nodig de mensen te overtuigen door ze zoveel mogelijk te betrekken bij het gevoerde beleid, ze te laten oordelen over de bereikte resultaten en de gebleken mislukkingen. De mensen zijn rijp voor een zekere ontluistering van de politiek. Alles is politiek, maar politiek is ook niet alles. Wellicht zijn ze er zelfs meer rijp voor dan de politici zelf. Sinterklaas, mag men aannemen, zal de laatste zijn die nog in Sinterklaas gelooft.

Het karakter van het (economische) beleid aan het einde van de twintigste eeuw is zodanig dat de totale identificatie van de politici aan het programma waarop ze gekozen zijn, onmogelijk en onwenselijk is. De wereld verandert te snel. Lees de politieke programma's die geschreven werden voor de verkiezingen van 1986 er nog eens op na. Let bij voorbeeld op de centrale plaats die arbeidstijdverkorting innam in de programma's van CDA en PvdA en zie de perifere rol die dat streven thans speelt. In laatste instantie blijkt

het in de politiek meer om de mensen dan om het programma te gaan. Iedereen ontkent dat, maar nauwelijkt volgen van het politieke gedrag leidt tot een andere conclusie. Het is gemakkelijker op grond van overwegingen van politieke of economische conjunctuur een program te wijzigen 'bij te stellen' dan om leden van een kabinet te vervangen.

In de politiek doet de ideologie het slecht. In *NRC Handelsblad* van 2 januari jl. vraagt J.L. Heldring zich af of wij „langzamerhand toegaan naar een soort Amerikaans systeem, waarin de wezenlijke verschillen tussen partijen minder groot zijn dan tussen de vleugels van de afzonderlijke partijen en waarin de verkiezingen steeds meer het karakter krijgen van een populariteitstest tussen de twee voornaamste kandidaten". Eerder dan in West-Europa heeft men zich in de VS gerealiseerd dat „une société civilisée possède une administration: elle ne tolère pas un gouvernement", zoals Julliard stelt 1). En die administratie laat zich meer leiden door de opiniepeilingen dan door politieke programma's.

1) Jacques Julliard, *La faute à Rousseau*, Parijs, 1985.